

ประวัติของสกุลแมคฟาร์แลนด์

ในสยาม

เรียบเรียงโดย

ชอร์ช บี. แมคฟาร์แลนด์

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

อำมาตย์เอก พระอาจารย์ทศพร

(ชอร์ช บี. แมคฟาร์แลนด์)

ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส

วันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2493

คำนำ

ในโอกาสที่จะมีงานพระราชทานเพลิงศพพระอาจารย์ทวยาคม (หมอยอร์ช บี้. แมคฟาร์แลนด์) ในวันที่ 11 พฤษภาคม ศกนี้ หม่อมของคุณพระไต่มาปรารภกับข้าพเจ้าว่า ใครจะพิมพ์หนังสือแจกในงานสักเรื่องหนึ่ง และได้เลือกเรื่อง “ที่ระฤกแห่งงานที่ได้กระทำให้แก่สยาม” ซึ่งคุณพระอาจารย์ทวยาคมได้เคยเขียนไว้เป็นภาษาอังกฤษเมื่อยังมีชีวิตอยู่ โดยนำมาแปลและพิมพ์เป็นภาษาไทยขึ้นใหม่ ก็มีข้อความต่อท้ายซึ่งหม่อมของคุณพระไต่มาเขียนเพิ่มเข้าด้วย จึงขอให้ข้าพเจ้าเขียนคำนำสำหรับหนังสือที่จะพิมพ์นี้ ในฐานะที่คุณพระอาจารย์ทวยาคมเป็นอาจารย์ของข้าพเจ้า ซึ่งข้าพเจ้ารักและเคารพ ทั้งได้เคยติดต่อกันต่อมา ทั้งในทางราชการและส่วนตัวมาเป็นเวลานาน ตลอดจนหม่อมของคุณพระไต่มาเป็นผู้ที่ข้าพเจ้าเคารพนับถือมานาน ข้าพเจ้าจึงมีความยินดีและรู้สึกเป็นเกียรติที่มีโอกาสรับใช้งานอันเกี่ยวกับอาจารย์ที่เคารพของข้าพเจ้าครั้งนี้

หนังสือเรื่องน้แม่คุณพระอาจารย์ทวยาคมจะได้พิมพ์ขึ้นเป็นภาษาไทยมาครั้งหนึ่งแล้ว เมื่อ พ.ศ. 2479 แต่ก็ยังไม่แพร่หลายเท่าใดนัก ในการพิมพ์ขึ้นใหม่ โดยแปลเป็นภาษาไทย เพื่อแจกในงานศพของคุณพระเองคราวนี้ ข้าพเจ้าเห็นเป็นการเหมาะสมด้วยประการทั้งปวง และคิดว่าจะเป็นที่พอใจของคุณพระอาจารย์ทวยาคมด้วย เพราะหนังสือนอกจากจะแสดงประวัติของคุณพระอาจารย์ทวยาคมไปในตัวแล้ว ยังมีประโยชน์ในการให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์อยู่ไม่น้อย อาทิ เช่น ประวัติการตั้งโรงสวดที่บ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี การทำปทานุกรมภาษาอังกฤษ-ไทย การใช้เครื่องพิมพ์ดีดภาษาไทย การตั้งโรงเรียนแพทย์ที่โรงพยาบาลศิริราช และอื่น ๆ

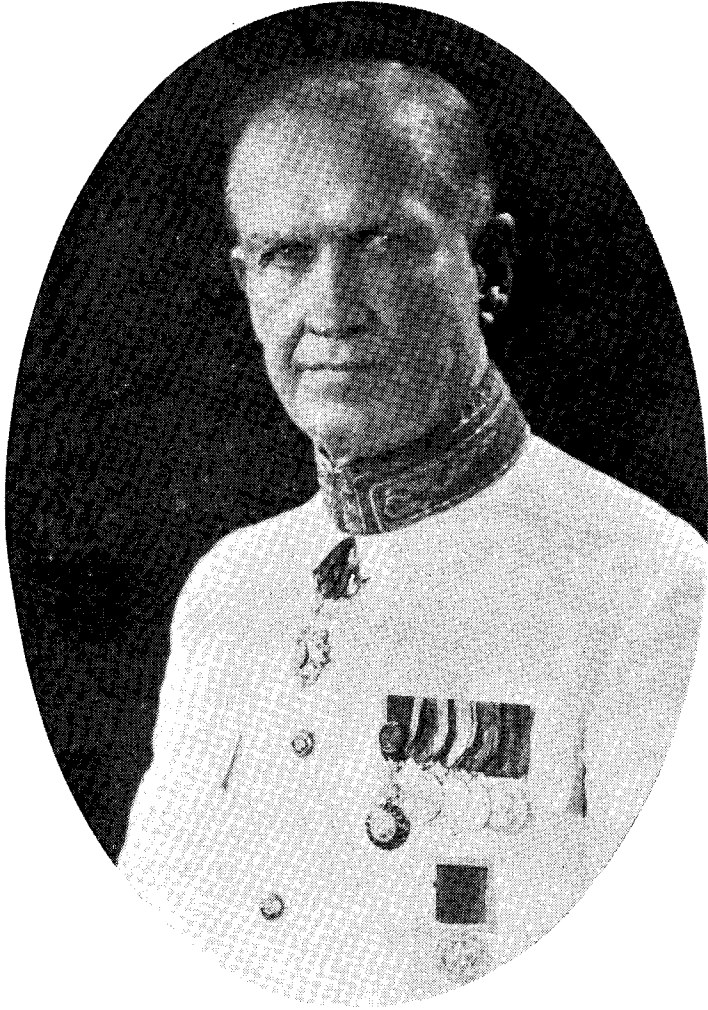
โดยฉะเพาะเรื่องโรงเรียนแพทย์นั้น อาจกล่าวได้ว่า คุณพระอาจารย์ทวยาคมเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการวางรากฐาน การศึกษาวิชาแพทย์แผนปัจจุบันในเมืองไทยมาแต่สมัยเริ่มตั้งโรงเรียนแพทย์ โดยได้เป็นผู้ปกครองคนแรกของโรงเรียน

ราชแพทยาลัย นอกจากเป็นผู้ปกครองยังเป็นอาจารย์สอนนักเรียนแพทย์และ
 เป็นนายแพทย์ใหญ่ของโรงพยาบาลศิริราชด้วย คุณพระธำมทรวิฑูรย์ได้ทำ
 หน้าที่ด้วยความวิริยะอุตสาหะเป็นเวลานานนับด้วยสิบ ๆ ปี นับว่าเป็นผู้หนึ่งที่ได้
 วางรากฐานและประคับประคองโรงเรียนแพทย์มาด้วยความเห็น้อยาก แม้ใน
 เวลาต่อมาเมื่อโรงเรียนแพทย์ได้รวมเข้าอยู่ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว ก็ยัง
 ดำรงตำแหน่งอาจารย์อยู่ต่อมาอีกหลายปี และเมื่อออกจากราชการแล้วก็ยังได้
 รับแต่งตั้งให้เป็นศาสตราจารย์กิตติมศักดิ์ของคณะแพทยศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหา
 วิทยาลัยอยู่ จึงอาจกล่าวได้ว่า คุณพระธำมทรวิฑูรย์เป็นผู้ที่ได้ใช้ชีวิตส่วน
 มากของท่านทำประโยชน์ให้แก่ประเทศไทยอันควรได้รับการบันทึกไว้

ขอส่วนกุศลอันเจ้าภาพได้นำเพื่อบุรุษ จึงเป็นผลสำเร็จแต่คุณพระธำม
 ทรวิฑูรย์ตามควรแก่คติวิสัยในสัมปรายาททุกประการ

บริรักษ์เวชชการ

คุณหญิงเชื้อขัน นพนาถ
 มอให้หอสมุดกลาง สถาบันวิทยสิริเมธี
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 31 / มี.ค. / 47

พระลึกแห่งงานที่ใดกระทำให้แก้สยาม

รวมเป็นเวลา 120 ปี

ค.ศ. 1860-1936

โดย

ยอร์ช บี. แมคฟาร์เลนด์

พออายุของข้าพเจ้าย่างเข้า 70 ปี ก็ถกกันตามธรรมเนียมว่าเป็นอายุชั้ย
ดำหรับชาย ข้าพเจ้าเริ่มทวนนึกถึงเบื้องหลัง แต่ก็มิได้หยุดมองเบื้องหน้า
เพราะยังมีงานที่หวังจะให้เสร็จสัมฤทธิ์ผลรออยู่ เฝื่อนวนเหมาะที่ข้าพเจ้าจะ
รำลึกถึงชีวิตอันยืนยาวในอดีตอันมีค่าควรแก่การจดจำและบันทึกถลงไว้

โลกนี้เต็มไปด้วยคนที่พึ่งตัวเอง—คนที่พันฝ่า และข้ามพ้นอุปสรรคนานา
ชนิดด้วยตนเอง คนที่รู้ดีกว่าสร้างตัวเองได้หรือประกอบกิจถลงไปได้โดย
ไม่เป็นหนับุญคุณใคร ส่วนข้าพเจ้าไม่ใช่คนชนิดนั้น ข้าพเจ้าเป็นหนับุญคุณ
บิดามารดาของข้าพเจ้ามากมาย ดักฤดแมคฟาร์เลนด์เป็นที่รู้จักดีในสยามมาก
กว่า 76 ปี ข้าพเจ้าเป็นคนสุดท้ายของดักฤดนี้ และในโอกาสนั้นข้าพเจ้าใคร่
จะแจ้งเรื่องราวและการงานเพียงย่อ ๆ ที่ตระกูลแมคฟาร์เลนด์ได้กระทำให้แก้
ประเทศสยามด้วยความเต็มใจและยินดี รวมกันมากกว่า 120 ปี ประเทศสยาม
เปรียบเหมือนบ้านเกิดเมืองมารดร เพราะเป็นที่เกิดของข้าพเจ้า

ข้าพเจ้าขอเริ่มเรื่องตั้งแต่ก่อนข้าพเจ้าเกิด เมื่อ ปี ค.ศ. 1860 เรือใบ
ดำเด็ก ๆ ชื่อ มอริ (Maury) ได้เดินทางจากนิวยอร์กมาดั่งค์โปร นำผู้โดย
ดำรหนุ่มดำวมาด้วยสองคน คนทั้งสองได้เดินทางผ่านคาบสมุทรด้วยความ
กล้าหาญและเชื่อมั่น ในอันที่จะอุทิศชีวิตของตนทำงานให้แก้สยาม การเดิน
ทางครั้งนั้นแสนจะลำบากยากเข็ญ เพราะต้องอ้อมแหลมกู๊ดโฮบ และ

กินเวลาย่อยกว่าฉลามกว่าจะถึงสิงคโปร์ จากนั้นต้องลงเรือไฟไทยชื่อ จรวช (Alligator) เข้ามากรุงเทพฯ เป็นเวลาอีกหกวัน ขณะอยู่ในเรือมอริตมพายุ ได้พัดเอาเรือเดินออกนอกทาง โกลดลงไปทางใต้ ไปประสพความหนาวจัด เครื่องทำความอบอุ่นในเรือก็มีเพียงเตาหุงต้มอาหารอยู่เตาเดียว ด้วยเตานี้แหละที่คนโดยสารได้ อาศัย ฟังความ อบอุ่น ปลอดภัยของความหนาวระงำกันได้บ้าง ส่วนข้างหน้าโน้นก็ยังมีความลำบากยากยิ่งรออยู่อีก ซึ่งจะต้องอดทนต่อไป เขาแทบจะรับความคันเค้นไว้ไม่ได้ ขณะที่เรือไฟแล่นผ่านสันดอนเข้าสู่แม่น้ำเจ้าพระยา ผ่านพระเจดีย์กลางน้ำและไปทอดสมออยู่ที่ท่าเรือในกรุงเทพฯ

คณะเพชรไมตรีเรียนเพิ่งจะชายที่ติดนอนที่อยู่ได้จัดแจงไป และซื้อใหม่ที่ตำเหว ซึ่งได้ใช้เป็นสำนักงานกลางของคณะอยู่หลายสิบปี คณะมิชชันนารีในสมัยปี ค.ศ. 1860 มี เร็บเวอเรนด์ แซมมูเอลแมททอน คี.ดี. และภรรยา นายแพทย์ แซมมูเอล เฮาต์ และภรรยา เร็บเวอเรนด์ เจ. วิดสัน คี.ดี. และภรรยา (ถึงแก่กรรมบั้น) เร็บเวอเรนด์ แคนเนยต แมคกิดจาวี คี.ดี. และภรรยา เมื่อเร็วเวอเรนด์ เฮล.จี. แมคฟาร์แลนด์และภรรยามาถึง จำนวนก็เพิ่มขึ้นและมีอีกคนหนึ่ง คือ เร็บเวอเรนด์ โนฮาแมคโดแนลด์และภรรยา

ในขณะนั้นคณะมิชชันนารีแยกเป็นสองแห่ง พวกแบบคิสต์แอสโซซิเอชันอยู่ที่ดินข้างหลังสถานีทูตโปตเกิดเป็นที่พำนัก มีนายและนางเจ.เฮซ. แซนดเดอร์ เร็บเวอเรนด์ เฮล.เจ. สมิท และภรรยา เร็บเวอเรนด์และนางโรเบิร์ต เทตฟอร์ด เป็นเจ้าสำนักอยู่หมู่หนึ่ง อีกหมู่หนึ่ง คือคณะอเมริกันมิชชันนารี แอสโซซิเอชัน มีนายแพทย์ แคนบิชแบรดเลย์ และภรรยา สองคนอยู่กันที่คลองบางหลวง

พวกนักรู้สึกชอบภูมิประเทศของจังหวัดเพชรบุรี และได้เดินทางไปติดหนัดครั้งหลายหน เขารู้สึกยินดีปรึตามากและทึ่งในความกระตือรือร้นของชนในเมื่อทราบข่าวว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงโปรดให้สร้างพระราชวังขึ้นบนเขาเพชรบุรีในปี ค.ศ. 1860 ทรงโปรดให้ขุดคลองค่อกับแม่น้ำ เพื่อ

ยื่นขอการขจัด การเดินทางเข้าอีก เจ้าเมืองเพชรบุรีเป็นคนฉลาดเห็นการณ์ไกล อยากให้บุตรชายได้เรียนภาษาอังกฤษ และก็ไม่มีใครจะส่งสอนได้เหมาะ สมยิ่งไปกว่าพวกมิชชันนารีอเมริกัน พอได้รับอนุญาต เร็วเวอเรนด์ แคนเนด แมคกิดวารี กับภรรยาต่างซึ่งเป็นบุตรหมอบเตนบิชแบรตเดย์ พร้อมด้วยผู้มาถึงใหม่ เร็วเวอเรนด์ เอส. เจ. แมคฟาร์แตนด์ และภรรยาก็พากันออกเดินทางไป เเชิญภย เรียกว่าเป็นการเชิญภยจริง ๆ เพราะต้องไปด้วยเรือแจวกิน เวลาถึง 3 วัน 2 คืน ที่อยู่ที่หาไม่ได้ ตำมภรรยาต้องคนที่มาด้วยตั้งอยู่ในเมืองไทยยังไม่ถึงปี เร็วเวอเรนด์ แมคกิดวารี เองอยู่มาแต่ 2 ปี แต่ทุกคนก็เชิญภยงานยากด้วย กำจัดใจอิน มันคงและ ศรัทธาแรงกล้า ในงาน อันได้ ประสพทั้งเหตุการณ์และผลอันพึงปรารถนาในเวลาต่อมา ภายหลังจากที่มี เร็วเวอเรนด์ แมคกิดวารี กับภรรยาต้องจากไปอยู่เชียงใหม่ เพราะตั้งสถานมิชชันนารีใหม่ทีนั้น ส่วนครอบครัวแมคฟาร์แตนด์ก็ดำเนินงานที่เพชรบุรีต่อไปนานถึง 17 ปี โดยมีผู้ช่วย จนเป็นที่คุ้นเคยของคนทั่วไปในจังหวัดนั้น

งานชิ้นแรกที่บิดาของข้าพเจ้าลงมือกระทำ ก็คือ หนึ่ง สร้างโรงเรียนให้มีฐานะสมเป็นโรงเรียนจริง ๆ สอง ปลดภูบ้านให้ครอบครัวอยู่ การปลดภูบ้าน สำหรับคนที่ไม่เคยเป็นช่างไม้มาเดยนั้น ไม่ใช่่งานง่ายนัก ทั้งไม่มีใครสำเร็จด้วย ยิ่งในกรณีนี้ยังลำบากหนักขึ้นไปอีก เพราะพูดภาษากันไม่เข้าใจประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งก็คือไม่ที่จะใช้ปลดภูบ้านนั้นต้องดำเดี่ยวขึ้นมาจากกรุงเทพ ฯ เป็นที่อนซึ่งผูกเป็นแพมา ครั้นถึงปากน้ำเพชรจึงแก่พอออกบรรทุกเรือเล็ก ๆ ท้องแบนสำหรับนำดิน นำไปเถอยเป็นแผ่นในเมือง บิดาข้าพเจ้าต้องเที่ยวไปมาระหว่างในเมืองกับปากน้ำเป็นเวลาหลายสิบวันหลายสิบคืน ด้วยความจำเป็นที่ต้องพักคอยอยู่ที่ตำบลบ้านแหลมนี้ จึงมีโอกาสด่วนคำสนาแก่คนในตำบลนั้น การขจัดจะยากลำบากเพียงไร ดึกน่ายุ่หลังหนึ่งก็ได้ปลุกขึ้น ทำเดี่ยวอย่างปราณคมคงแข็งแรง จนกระทั่งรอลอนด้วยความยากลำบาก

ในเวลาห้าสิบปีต่อมา งานด้านการศึกษาเจริญรวดเร็วเกินคาด โรงเรียน
หลังแรกเป็นอาคารเล็ก ๆ ตั้งอยู่ตรงด้านหน้าของบริเวณสถานที่ พนัยกึ่งพัน
ดิน 3 ไร่ หนึ่งด้านหนึ่งเป็นอิฐ อีก 3 ด้านเป็นซัดแตะ หลังคามุงด้วยจาก
เรือนนี้ใช้เป็นที่โบสถ์และโรงเรียนมาหลายปี

เดือนเมษายน ค.ศ. 1865 มารดาข้าพเจ้าเริ่มตั้งโรงเรียนฝึกการฝีมือ
สำหรับสตรีและเด็กชนเป็นแห่งแรกในประเทศสยาม มีมาเรียนการเย็บผ้า แต่เขา
เหล่านั้นคิดว่างานบ้านและงานทอขนามีค่าต่ำคัญกว่า จึงต้องถึงกับจ้างให้มาเรียน
กัน เสื้อแบบเรียบ ๆ ที่ทำนสอนให้เขาตัดเขาเย็บสำหรับได้เองนั้น แพร่หลายเป็น
แบบใช้กันทั่วไป แม้ในที่อื่น ๆ จนกระทั่งเดี๋ยวนี้ก็ยังเคยได้เห็นคนแก่ ๆ ใช้
อยู่ มารดาข้าพเจ้าเป็นผู้นำจักรเย็บผ้าไปใช้ในจังหวัดเพชรบุรีเป็นคนแรก

การงานทางจังหวัดเพชรบุรีก็เจริญขึ้นเรื่อย ๆ ไป บ้านเรือนก็คอง
การเพิ่มขึ้นอีก จึงคิดใคร่จะสร้างโบสถ์ไว้เป็นสถานนมัสการพระลัทธิหลังหนึ่ง
เมื่อสร้างบ้านเองเป็นผลสำเร็จได้ ก็พยายามก่อตั้งสร้างโบสถ์ต่อไป ได้
เผอิฐเองตามวิธีของคนไทยสมัยนั้น ซึ่งก็นำมาจากกรุงเทพฯ เช่นเดิม บ้าน
แมคฟาร์แดนตั้งต่างต้องกลายเป็นโรงงานเตี๋ยไม้ แดงไม้ และวางแผนผังอยู่
นาน สร้างอยู่สี่ปีก็โบสถ์จึงสำเร็จ คณะมิชชันนารีในกรุงเทพฯ ได้พา
กันเดินทางไปจังหวัดเพชรบุรีเพื่อร่วมกัน เปิดพิธี โบสถ์ ในวันที่ 18 สิงหาคม
ค.ศ. 1872 นายแพทย์แบรดเลย์เป็นผู้เทศน์ เร็บเวอร์เรนต์ โนฮา แมคโคแนน
เป็นผู้กล่าวคำอธิษฐาน นายแก่นการโรเป็นคนที่ระฆัง พวกเราชาวคริสต์เคย
เหนื่อยน้อย ๆ ต่างพากันระลึกถึงพระคุณพระผู้เป็นเจ้าของในสมัยฤทธิผลของงานนั้น
และเกิดกำลังใจในอันที่จะก้าวต่อไป

ต้นปี ค.ศ. 1872 ฟรังก์วิตเซน ยูเนีย (Jr.) เดินทางเที่ยวรอบโลก
มีกำหนด 3 ปี ได้มาถึงสยาม เขาต้องการผู้นำคนหนึ่งให้พาไปดูโบราณวัตถุ
ณ นครวัดในเขมร นครวัดนั้น เช่นที่มูฮอต (Henri Mouhot) ได้เคยไปดูเมื่อ

สืบก่อนแล้ว และแม่เขาจะมีใช้ผู้แรกพบ เขาก็เป็นคนแรกที่ประกาศให้โลกรู้เรื่องของนครนบิตาของข้าพเจ้ากับพันเอก เอฟ. ดับบิว พาศรีตง กงสุลอเมริกันได้รับเชิญให้ร่วมเดินทางไปกับนายวิลเซนด้วย ออกเดินทางกันด้วยเรือดำมดำ เมื่อวันที่ 25 มกราคม ค.ศ. 1872 แล้วไปเปลี่ยนเป็นขีม้าช่เกวียนเทียมวัว ต่อไปอีกเปลี่ยนเป็นโซ่ช้าง 3 เชือก เมื่อบิตาคงกลับมาท่านได้เขียนบรรยายการเดินทางไปนครวัดครั้งนี้อย่างละเอียดถี่ถ้วนยิ่งกว่าของใคร ๆ เท่าที่ผ่านตาข้าพเจ้ามา

ปี ค.ศ. 1873 ทั้งบิตามารดาได้เดินทางไปเยี่ยมสหรัฐอเมริกาเป็นครั้งแรกในเวลา 13 ปี ขณะนั้นบิตาคงคนแล้ว คือ วิลเลียมเฮลด์แซมมูเอต เอ็ดวินฮันเคอร์ ยอร์ชแบรดเดย์ และเมรีคอร์เนด ซึ่งเกิดในกรุงเทพฯ ๗ ทงนั้น เพราะเป็นแห่งเดียวที่มการมารดาส่งเคราะห์ ตามปกติยาประจำบ้านเราก็มีอยู่อย่างบริบูรณ์ แต่เพื่อความมั่นใจ อยู่ใกล้หมอบเรตเดย์ไว้ได้เป็นการดีที่สุด คราวหนึ่งมารดาข้าพเจ้าป่วยเป็นไข้ท้องร่วง บิตาได้พยาบาลอย่างดีด้วยความสามารถแต่อาการของท่านกลับทรุดลง ท่านเจ้าเมืองได้กรุณาให้เรือเร็วและมีพายที่แข็งแรงพามารดาข้าพเจ้าส่งกรุงเทพฯ ๗ ในเวลาอันรวดเร็วอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน มารดาข้าพเจ้ารอดตายไปได้ อีกหนึ่งขณะที่ครอบครัวเรากำลังอยู่ในกรุงเทพฯ ๗ บังเอิญมีไข้ทรพิษเกิดขึ้น แล้วก็ระบาดเข้าไปถึงเขตคมิชชันนารี มารดาข้าพเจ้ารับขอคำแนะนำและวิธีจะพึงปฏิบัติต่อบุตรจากหมอบเรตเดย์ ถ้าหากจะเป็นชน แล้วก็พาดกทั้งสี่คนลงเรือมาดหน้โรค ต้องไปเพ็ชรบุรีทันทีเพราะหัดใหม่ไม่มีใครเป็นอะไร แต่ก็อาจหัดบิตาเดาได้ว่า มารดาข้าพเจ้าได้ทราบคร่าวเผ่าตตกทั้งวันทั้งคืน เผื่อจะมีอาการเริ่มแรกปรากฏขึ้นบ้าง ข้าพเจ้ายังจำได้ดีว่า เราต้องนั่งช่วยกันห้อยาคณินที่ท่านบิตาเป็นผู้ซ้เขาไว้แจคนในบ้านบ้าง ชายให้แก่คนอื่นบ้าง ที่มาจากทงไกลและไกล โดยเชื่อว่าเป็นยาชานานวิเศษ

การได้ไปพักในอเมริกาทำความตื่นเต้นและมหัศจรรย์ให้แก่พวกเราตลก ๆ มาก แต่พอถึงเวลากลับเมืองไทยในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1875 วิดกับเฮ็ดต้องอยู่เรียนหนังสือ เมื่อกับข้าพเจ้ากลับมากับบิดามารดา

วิชาที่บิดาข้าพเจ้าเรียนมาได้อย่างหนึ่ง คือการพิมพ์ ไม่ต้องสงสัยว่าจะมีใครอื่นสอนให้ นอกจากหมอแบรดเลย์ และจากท่านหมอนั้นแหละ ท่านบิดาได้รับแทนพิมพ์

สำหรับงานอดิเรกชั้นนี้ ท่านบิดานับว่าเป็นเอกทั้งในการพิมพ์และการปั้นกระดาษ ข้าพเจ้าเคยได้ยืมช่างพิมพ์อาชีพตั้งวงรีของงานของท่าน พวกเราตลก ๆ ก็มาพิมพ์ภาษาของอังกฤษเล็ก ๆ เหมือนกัน การศึกษาส่วนหนึ่งของเราก็คือการเรียบเรียงตัวพิมพ์และการปั้นกระดาษ พอกลับจากอเมริกามี 1875 ท่านบิดาก็เริ่มพิมพ์โน้ตเพลงสดุดที่เดี่ยว ข้าพเจ้าไม่เคยทราบว่าหนังสือเพลงสดุดภาษาไทยเล่มแรกพิมพ์เมื่อไร แต่ก็มีใช้อยู่เต็มเดียวก็พิมพ์ที่โรงพิมพ์หมอแบรดเลย์ เล่มที่เพิ่มเติมใหม่นั้นพิมพ์เมื่อ มี 1859 พอปี 1860 ก็เสร็จ หนังสือเพลงเหล่านี้ไม่มีท่านเอง ระหว่างที่ท่านพักอยู่ในอเมริกา ท่านได้เงินจากมิตรสหายที่สนใจในเรื่องบทเพลงของท่าน และด้วยจำนวนเงินนั้นจึงซื้อบดอคโน้ตเพลงมาได้ ท่านบิดาเป็นคนอธิบายความหมายของคำ โดยแต่งเป็นคำร้อยกรองง่าย ๆ ให้ครุพนพัง ครั้นแล้วก็ร้องเพลงซ้ำแล้วซ้ำอีกให้ฟังจนกระทั่งแก่จำท่านเองได้ แล้วก็พิมพ์หนังสือตามคำแปลด้วยดินสอคำ ๆ ยาวไม่เกินหัวครึ่ง ในที่สุดบทเพลงนั้นก็พิมพ์ขึ้นด้วยนามของบิดาข้าพเจ้าใน มี 1876 ซึ่งต่อมาได้พิมพ์อีกเป็นครั้งที่สองในปี 1885 แต่อย่างไรก็ตามฉบับแรกนั้นก็โน้ตด้วยนั้นเป็นประโยชน์มากในสมัยนั้น

พวกมิชชันนารีชอบทำปทานุกรมภาษาอังกฤษเป็นไทย หนังสือเหล่านี้ยังมีใช้มาจนทุกวันนี้ การค้นคว้าหาคำในภาษาไทยมาใช้ให้ถูกเป็นการลำบาก และต้องใช้ความพิถีพิถันระหัดระมาด บิดาข้าพเจ้าก็ทำด้วยเหมือนกัน แต่ของ

ท่านพิเศษไปกว่าของคนอื่น ๆ คือท่านลงมือพิมพ์ทานุกรมของท่านเอง แล้วนำออกจำหน่ายในปี 1865 เล่มแรกบรรจุ 7500 คำ พิมพ์ 400 เล่ม ตั้งแต่ปี 1880 พิมพ์ครั้งที่สอง พอปี 1890 ก็พิมพ์ออกครั้งที่สาม และในครั้งนั้นได้แก้ไขใหม่ มีคำเพิ่มขึ้นรวมประมาณ 9000 คำ

สำหรับชาวต่างประเทศแล้วนับว่าบิดาข้าพเจ้าได้รู้ภาษาไทยลึกซึ้งและจัดเจน ข้าพเจ้าเองเคยได้ยินคนไทยที่มการศึกษาสูงชมท่านว่า ถ้าไม่เห็นตัวเวลาท่านพูดแล้วก็ไม่รู้ว่าเป็นฝรั่ง ความสามารถเช่นนี้หาได้ยากในพสกนิกรผู้ใหญ่ที่มาอยู่ในเมืองไทย

ข้าพเจ้าไม่ทราบแน่ชัดว่าผู้ใดเป็นคนแปลพระคำภีร์ภาษาไทยทั้งเล่มใหญ่บ้าง แต่ที่ทราบแน่นอนนั้น ท่านบิดาเป็นผู้แปลส่วนมาก

เมื่อได้จัดตั้งโรงเรียนและโรงสวดสำเร็จพร้อมทั้งบ้าน สำหรับครอบครัวอยู่เรียบร้อยดีแล้ว ท่านก็ใช้เวลาส่วนมากออกท่องเที่ยวประกาศศาสนา ไปตามแม่น้ำลำคลองโดยเรือมาดมีประทุนซึ่งกต่างคนใช้เป็นที่นอน กต่างวันเป็นที่แจกจ่ายยาเป็นทาน ทางบกท่านสร้างด้อเช่น 3 ด้อ มีเครื่องวัดระยะทางติดอยู่ด้วย ตัวท่านเองขี่ม้า เครื่องสำภาระต่าง ๆ บรรทุกไปในด้อเช่น ผลของการเที่ยวตระเวนสั่งสอนไปอย่างนี้ ทำให้เกิดมีโรงเรียนเล็ก ๆ และโรงสวดตามตำบลต่าง ๆ ขึ้นหลายแห่ง

โรงเรียนหัตถกรรมของมารดาที่เจริญก้าวหน้าขึ้นจนสถานที่ไม่พอ คณะกรรมการแห่งเพรสไบทีเรียนมิชชันใน อเมริกา ได้ให้เงิน มาแล้ว 2000 เหรียญ และสัญญาว่าจะให้เพิ่มขึ้นอีก 2000 เหรียญ ดังนั้นจึงได้เริ่มงานสร้างอาคารราคา 4000 เหรียญ สำหรับโรงเรียน โรงงานใต้ถุนบ้านก็ยังคงเป็นที่จอดอยู่นั่นเอง ท่านบิดาได้เอาเครื่องจักรต่าง ๆ ติดตัวมาจากอเมริกา เมื่อมารวมกับเครื่องที่ท่านคิดขึ้นเอง เลยทำให้การเลื่อยไม้ แคว่งไม้สะดวกรวดเร็วและดีขึ้นกว่าเมื่อครั้งทำบ้านมากมาย ข้าพเจ้าจำวัชที่ท่านทั้งสองทำตายส์ถึกคิดเห็น

หน้าต่างประตูได้ดี คือการเขียนจดตายลงในกระดาษแผ่นเล็ก ๆ แล้วใช้แสงไฟตะเกียงฉายเงาให้ใหญ่ขึ้นในกระดาษแผ่นใหญ่

วันหนึ่งได้ข่าวไม่ดีจากคณะกรรมการว่ามีอุปสรรค ไม่สามารถจะให้เงินได้ดังที่สัญญาไว้ แต่งานก็ได้ลงมือทำไปแล้ว มิตรสหายชาวไทยคนหนึ่งจึงแนะนำให้บอกบุญเรียไร้สมทบทุน เพราะว่าเจ้าหน้าที่ทางบ้านเมืองมีความเห็นอกเห็นใจด้วย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ฯ ทรงดวงพระนามเป็นรายแรกในบัญชีรายชื่อให้เงิน ทรงโปรดเกล้า ฯ พระราชทานถึง 1000 เหรียญ นอกจากนี้เป็นส่วนของบรรดาเจ้านายและข้าราชการ งานสร้างจึงสำเร็จ

ในระยะ 18 ปี ที่ท่านอยู่ในจังหวัดเพชรบุรี ได้ทำการสำเร็จหลายอย่าง คือได้สร้างตึกถาวรสามหลัง ตั้งโรงเรียนชาย 1 โรงเรียนหัตถกรรม 1 โบสถ์สำหรับคริสต์เตียน 1 งานด้านอักษรศาสตร์ก็มีปทานุกรม หนังสือพระคำภีร์ภาษาไทย ฯลฯ และบทเพลง ท่านได้ประกาศคำสั่งนาทั่วไป เช่นที่ตำบลท่าเรือ บ้านไร่ และบ้านแหลมเป็นต้น

ในปี 1878 พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงมีพระราชประสงค์จะตั้งโรงเรียนรัฐบาลให้ตั้งภาคสมัยขึ้น สำหรับเจ้านายและบุตรข้าราชการ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานให้บิดาข้าพเจ้าเป็นอาจารย์ใหญ่ ครั้งแรกท่านก็รับใจ แต่เห็นว่ายังมีคนอื่นพอจะทำงานแทนทางเพชรบุรีได้ ท่านบิดาและมารดาทั้งสองรับรับสนองพระราชโองการ ยกครอบครัวเข้ามากรุงเทพฯ

โรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ก็เกิดขึ้นที่สวนอนันต์ ท่านผู้มีความรู้หลายท่านที่สืบสายมาจากขุนนางเก่าก่อน ยังคงกล่าวถึงการศึกษาที่ได้รับจากบิดาข้าพเจ้าด้วยความพากพมใจ ข้าพเจ้าเองก็เรียนที่นั่นจนจบหลักสูตรในปี 1883 และพร้อมที่จะเข้าเรียนปีที่ 2 ของมหาวิทยาลัยอ็อกซิงตันและเจฟเฟอร์สันในปี 1884 ก่อนข้าพเจ้าไปอเมริกาเคยช่วยบิดาสอนในโรงเรียน เพราะหาครูที่ชำนาญ

การสอนไวยากรณ์ ตลอดเวลานักกิจการของโรงเรียนได้ประสพทั้งความปลอด
โปร่งและความมั่งคั่ง การศึกษาแบบอังกฤษค่อย ๆ คืบเข้ามา จนกระทั่ง
มีการเปลี่ยนแปลงอย่างขนานใหญ่ ทั้งในด้านนโยบายและด้านปฏิบัติ ระหว่าง
เวลานั้นข้าพเจ้าทำได้แต่เพียงเดือน ๆ เพราะไปเรียนอยู่ที่อเมริกา พอถึง
ปี 1891 โรงเรียนก็ย้ายจากสวนอนันต์ไปอยู่สุนันทาลัย จนถึงปี 1892 โรง
เรียนก็เลิกเสีย ทำให้การเล่าเรียนของนักเรียนกว่า 250 คน ต้องสิ้นสุดลง พอ
โรงเรียนสุนันทาลัยเลิกตั้ง ท่านทั้งสองก็ย้ายจากบ้านที่ปากคลองตลาดข้ามไป
อยู่บ้านเดียวกับข้าพเจ้าที่โรงพยาบาลศิริราช แต่ท่านบิดายังได้เข้ารับราชการ
อยู่ในกองตำรา และได้แปลหนังสือใช้เป็นตำราเรียนหลายเล่ม เท่าที่ทราบมี
วิชาพฤกษศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และวิชาการบัญชี ในปี 1893
ท่านบิดาได้ไปพักผ่อนในอเมริกา ท่านไปแต่ลำพังและคนเดียว อยู่ไม่นานนัก
พอกลับมาก็เปิดโรงเรียนกลางคืนสอนนักเรียนแก่สุนันทาลัย ในระยะเวลาใกล้ๆ
กันนั้น เขัดกับเมรีเดินทางไปสหรัฐอเมริกา งานสอนกลางคืนทำให้บิดาเหนื่อย
ไหม ไม่ช้าสุขภาพก็ทรุดลง ความเสียใจเรื่องโรงเรียนสุนันทาลัยต้องเลิกยังมี
อยู่ไม่หาย อนามัยของท่านก็เลวทรุดโทรม จนต้องกลับอเมริกาในปี 1896
ขณะนั้นเมรีได้ทำงานเป็นครูผู้ตำราในโรงเรียนอนุบาลในกรุงวอชิงตัน แล้ว
ท่านทั้งสองจึงไปพำนักอยู่ด้วยครอบครัวของคุณบิดาข้าพเจ้าถึงแก่กรรมปี 1897
มารดาปี 1908 ท่านทั้งสองทำงานให้แก่ประเทศสยามเป็นเวลารวมกัน 72 ปี

บิดพี่ชายข้าพเจ้าเรียนอยู่ที่วิทยาลัยวอชิงตัน และเจฟเฟอร์สัน ในรัฐเพน
ซิลวาเนีย แล้วไปทำงานอยู่ที่ฟิลาเดลเฟียปีหนึ่ง พอปี 1884 ก็กลับมาเมือง
ไทย ได้เข้ารับราชการในกระทรวงกลาโหมอยู่ 7 ปี งานสำคัญของเขาที่
ควรจดจำมีสองอย่าง คือ เขียนคู่มือสำหรับเรียนภาษาอังกฤษและไทย และ
เป็นผู้คิดคำในภาษาทหารจีนไว้ ซึ่งยังคงปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ เช่นคำ กัดมี
หลังหัน วันทยาอุท และอื่น ๆ ค.ศ. 1887 บิดแต่งงานกับเมรีแมคโดแนล บุตรี

ของมิชชันนารีผู้เดินทางมาสยามพร้อมกับบิดาข้าพเจ้าเมื่อปี 1860 มีบุตรด้วยกันสองคน ชื่อ เบดซี และ วิดดา วันที่ 21 เมษายน 1891 วิดดาป่วยและถึงแก่กรรมด้วยอุบัติเหตุโรคในกรุงเทพฯ ขณะที่ครอบครัวของเขาไปตากอากาศที่อ่างหิน ชีวิตของเขามาสิ้นสุดลงขณะที่เขากำลังจะเจริญรุ่งเรืองและเริ่มจะบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่ประเทศสยาม

เข็ดวินนั้นพอเรียนจบที่วิทยาลัยวอชิงตันและเจฟเฟอร์สันในปี 1884 ก็กลับสยามพร้อมกับบิด เมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอสมเด็จพระยาดำรงได้ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เข็ดก็ได้เป็นเสนาบดีกรมพระองค์จรัสที่เข็ดได้พักกับอเมริกา เมื่อ ค.ศ. 1891 เขาได้เข้าเรียนงานทำเครื่องพิมพ์ที่โรงงานสมิทพรูเมียร์ แล้วคิดทำเครื่องพิมพ์ตัดมีทพรูเมียร์ภาษาไทยเป็นเครื่องแรก และนำมาด้วยในปี 1892 เขาเจาะจงเลือกเอาเครื่องสมิทพรูเมียร์ เพราะเป็นเครื่องใหญ่พอจะบรรจุด้วยปัญญาชนชาวไทยได้ แต่กระนั้นก็ยังขาดที่บรรจุไปสองตัว จะพยายามด้วยวิธีใด ๆ เขาก็ไม่สามารรถแก้ไขได้ เข็ดจึงตกลงใจทำอย่างกล้าหาญชาญชัย กล่าวคือ ตัดปัญญาชนไทยออกเสียสองตัว ซึ่งเป็นปัญญาชนตายและไม่ใช้

เมื่อเข็ดกลับมาจากการพักผ่อน ก็มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น กล่าวคือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอสมเด็จพระยาดำรงได้ทรงถอยจากกระทรวงมหาดไทย ไปทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เข็ดจึงจึงพ้นจากหน้าที่เสนาบดี เขาจึงตัดสินใจกลับไปเรียนเกษตรกรรมศาสตร์ที่อเมริกาเพื่อมาเป็นเกษตรแพทย์ในสยามแต่เขาได้ถึงแก่กรรมใน ค.ศ. 1895 งานที่ทำให้สยามจิ่งสิ้นสุดลงเพียงเท่านั้น ถึงอย่างไรก็ตามเขาได้ทำประโยชน์ให้แก่ประเทศอันที่เกิด ของเขาอย่างมากมาย เข็ดเป็นคนหนึ่งในบรรดาผู้ที่นำความเจริญมาสู่ประเทศสยาม คือเขาเป็นคนแรกที่ทำเครื่องพิมพ์ตัดเป็นภาษาไทย และนำมาใช้เป็นครั้งแรก

ข้าพเจ้าเป็นคนสุดท้ายของตระกูล ที่ออกไปเล่าเรียนที่อเมริกา ก่อน

ไปข้าพเจ้าตั้งใจว่าจะเรียนวิชาแพทยศาสตร์ ตั้งหนพอไปถึงก็เรียนทันที เพื่อ
กลับมาเป็นหมอมตามความต้องการของประเทศสยาม จึงตั้งใจเรียนวิชาแพทย์
เมื่อเด็ก ๆ ข้าพเจ้าได้เคยช่วยบิดาห้อยาคฉินฉินและค้เกด้อ เมื่อก่อนหน้าไป
ไปเมืองนอก ได้ทำหน้าที่เป็นด่ามิให้แก่หมอ อี.เจ. สเตรจ ผู้มาสมทบช่วยงาน
มิชชันในเพิร์บรูเมื่อปี 1881

ข้าพเจ้าไปอยู่ทอชิงตันและเจฟเฟอर्डันวิทยาลัย ตั้งแต่ 1884-1887
ปี 1890 ได้รับปริญญา M.D. จาก Western Medical College แล้วในปี 1891
ไปเรียนวิชาผ่าคัตที่ Baltimore College และในเวลาเดียวกันนี้ ข้าพเจ้ายังได้
ฝึกหัดวิชาทำฟันใน Chirurgical College of Dentistry ในบัลติมอร์ด้วย และได้
ปริญญา D. D. S.

ก่อนเดินทางกลับมาเมืองไทยตอนปลายปี 1891 ได้มีการทำสัญญาระหว่าง
ข้าพเจ้ากับนายแพทย์ ที. เฮย์วาร์ดเฮล์ ซึ่งรับราชการอยู่ในขณะนั้นว่า ข้าพ-
เจ้ามาถึงจะให้รับหน้าที่ดูแลโรงพยาบาลศิริราช และจะต้องเปิดโรงเรียนแพทย์
ในความบังคับบัญชาของข้าพเจ้าให้ได้ในเวลาอันเร็วที่สุดที่จะทำได้ งานที่ศิริ
ราชของข้าพเจ้าเริ่มเมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1892 พอเดือนเมษายนปีเดียวกันนั้น
โรงเรียนแพทย์ก็เปิดได้ มีนักเรียน 17 คน หมอเฮล์ได้เคยสอนมาบ้างแล้ว
ก่อนหน้านั้น ดังนั้นวันตั้งโรงเรียนแพทย์จึงน่าจะนับเวลาระยะนั้นรวมเข้าไปด้วย
ทั้งที่โรงเรียนใหม่ภายใต้ความควบคุมของข้าพเจ้าหาได้มีตั้งด้วยไม่ เพราะ
นักเรียนสมัยหมอเฮล์สอนนั้น ได้กระจัดกระจายกันไปก่อนเวลาข้าพเจ้ามาถึง
สยาม ข้าพเจ้าได้ตั้งเป็นที่อยู่หลังหนึ่งติดกับศิริราช ทันทีและที่บิดามารดา
ได้มาอยู่ด้วยเมื่อครั้งโรงเรียนสันั้นทาดัยเด็กดัมไป

ประวัติตอนต้น ๆ ของศิริราชพยาบาลและโรงเรียนแพทยาดัยกะโผดกกระ
เผดกเต็มที ย่าฝรั่งยังไม่แพร่หลายและเป็นทีไ่ใจในเมืองไทย โรงพยาบาลศิริราช
ดำเนินไปได้ก็เพราะยอมให้คนไข้เด้อกการรักษาคตามใจจะเป็นยาไทยหรือฝรั่งก็ได้

ไม่มีหมอสถัมภ์ไหนต้องแข่งขันกันเหมือนสมัยนั้น หมอไทยก็ต่อสู้เพื่อสรรพคุณ
ของยาไทย และวิชารักษาของเขา ผู้ที่ได้รับการศึกษายุคใหม่ ก็เชื่อมั่น
ในยาและวิชาการของแผนตะวันตก เป็นการต่อสู้กันอย่างน่าอึดหนาระอาใจ ว่า
ถึงสถานะของโรงพยาบาล เครื่องใช้ไม้สอยก็ขาดอิปาะ และไม่ให้ใช้
ห้องพยาบาลกึ่งด้วยจาก เครื่องมือผ่าตัดก็น้อยเต็มที่ คำหับคำราจะศึกษา
จะค้นคว้าก็มีเท่าที่บันทึกอยู่ในสมุดพกของหมอหนุ่มที่ไม่เคยงาน น้แหละการ
ก่อร่างสร้างตัวแท้ นักเรียนแพทย์สมัยนั้นเป็นคนที่มีครบครันแล้ว ต้องจำ
มาเรียนให้เงินเดือนๆละ 12 บาท ข้าพเจ้าเองก็ได้รับอย่างงามถึงเดือนละ 320
บาท หากว่าเมื่อเด็กๆเคยได้รับการอบรมมาเป็นอย่างดีในเรื่องกระหมัดกระหม่อม
มชยัสต์ จึงทำให้ข้าพเจ้าทำงานอยู่ได้ในตำแหน่งอินทรรุรา เป็นทั้งแพทย์ผ่า
ตัด ทั้งคนบดแห่งแพทยาลัย และผู้จัดการโรงพยาบาลและโรงเรียน ตำแหน่ง
มากอย่างน่าปลื้มใจ แต่อย่างอื่นน้อยเต็มที่

พฤศจิกายน ปี 1892 ข้าพเจ้าได้เปิดสำนักงานทำฟันชนที่บ้านปาก
คลองตลาด ขณะที่ข้าพเจ้าได้อยู่กับบิดามารดาที่นั่น สมัยนั้นหมอซัดอนชื่อ
ฮันราฮ่ามสัน้อยคนเดียวที่ทำฟันทั่วกรุงเทพฯ ข้าพเจ้ารู้จักเขามาแต่เมื่อยังเด็ก ๆ
ต่อมาก็มีหมออังกฤษอีกคนหนึ่งมาจากสิงคโปร์ ชื่อ สรดาต แต่มาอยู่ได้ไม่นาน
หนึ่งเท่านั้น ความจริงหมอพันธุ์นี้ที่เรียกว่าถอนขณะท่านเผด็ม้อยดิน
ข้าพเจ้าได้เชื่อว่า เป็นหมอฟันชาวอเมริกันคนแรก พอตกที่สังกัดกพระยาศรีสร้าง
เสร็จ ข้าพเจ้าก็ย้ายสำนักงานไปเปิดที่นั่นทันที เวลาทำงานของข้าพเจ้าเริ่ม
แต่บ่าย 3 โมงเป็นต้นไป ทำมาจนถึงปี 1916 ก็ต้องเลิก เพราะมีงานทาง
หน้าทอน ๆ หนักยิ่งขึ้น นอกจากได้ช่วยบรรเทาโรคปวดฟันให้แก่ประชาชน
แล้ว ข้าพเจ้ายังมีรายได้พิเศษเพิ่มชนอีกด้วย ข้าพเจ้าเป็นผู้นำฟันเทียมใส่คำ
เข้ามา ซึ่งสมัยนั้นเป็นที่ยอมรับแพร่หลายมาก ข้าพเจ้ามีชื่อเสียงถึงต้องเข้าไป
ทำในวังบ่อย ๆ ทำถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตลอดจนเจ้านายฝ่ายใน

การรักษาโรคขณะนั้นยังไม่ดีจะก้าวหน้าก็ จึงไม่เป็นการเหลือความดีมารัก
ที่ข้าพเจ้าจะชนเครื่องมื่อต้องตามขึ้นไปด้วยได้แะนเภาอนึ่ง ทกคราวที่คองทำ
ถวายเจ้านายโดยให้ประทับกับพณ ข้าพเจ้าแะนจะคิดถึงเภาอที่คองได้เปเล่า ๆ ใน
ตำแหน่งาน

ข้าพเจ้าพาท่านบิดาไปตั้งอเมริกาเมื่อปี 1896 แะนก็ถับมาพ้อมกับ
เจ้าสาวของข้าพเจ้า บ้านเภาที่วงหลังเป็นทอยของเราตั้งถองถึง 22 ปี บ้าน
นี้ให้ความสะดวกอย่างที่สุดแกงานของข้าพเจ้าตั้งถองฝ่าย คือดัดทางศิริราช
แะนช่วยรักษาพยาบาลให้ทางโรงเรียนกุดศักรังหลัง ซึ่งข้าพเจ้าสนใจช่วย
เหลือมากเช่นเดียวกับที่ท่านบิดามารดาได้เคยทำมา

เราได้รับการตั้งถองมาว่า มรดกตกทอดนี้ไม่ได้มาจากณะเพาะแต่ผู้
ให้กำเนิดแะนไม่มีใครที่สร้างตนเองได้โดยณะเพาะ แต่จะตั้งถองรับผลจากที่คน
อื่นเขาทำไว้ สำหรับชีวิตของข้าพเจ้าที่ผ่านมาแล้ว 45 ปี ก็นับว่าอยู่ใน
ลักษณะที่เตยอ คือพอพวดตาย ข้าพเจ้าก็ได้รับหนังสือคุมอที่เขาเขียนเป็น
มรดก อีกถับต่อมาพอเอ็ดตาย เครื่องพิมพ์คภาษาไทยของเขาก็คกเป็นของ
ข้าพเจ้า ต่อมาอีกถองมีบิดาตาย ข้าพเจ้าก็ได้รับปทานกรมของท่านเป็นกรรม
สิทธิ์อีก แต่ที่ได้จากบิดามารดานั้นก็คิดตั้งถองมาก มีถองบนชีวิตแะนประสิทธิ์
ประธาทความดีแะนใจในการงานของข้าพเจ้า เรื่องราวในระยะเวลาเป็นเรื่อง
ของข้าพเจ้า เป็นชีวิตประวัตที่แห่งานของข้าพเจ้า แต่ก็เภาองมาแต่มรดกของคน
ตั้งถองถกถองมาแล้วได้มอบไว้ให้

ยังมีคนอื่น ๆ ที่ได้เมตตาช่วยเหลือข้าพเจ้าในยามที่คองการ แต่ในที่นี้
จะงดถองถองชื่อท่านเหล่านั้น เพราะหนังสือเล่มนี้เป็นเรื่องของสฤกแมคฟาร์แดนค
โดยณะเพาะ แต่อย่างไรก็ตั้งถองถองถองชื่อ เมวีแมคฟาร์แดนคภรรยาของ
ข้าพเจ้าได้ เรื่องราวของข้าพเจ้าจึงเป็นของหัดอนคด้วย อากาศเภาอง
นี้ไม่ถองกับหัดอน ผลถองคหัดอนคองทอนอยู่คดถองเวลา 28 ปี ผู้หญิงที่คดทอน

คือความไม่สะดวกที่ได้พยายามเพื่องานของสามี ซึ่งมีความสำคัญกว่าชีวิตของ
 หล่อนเช่นนี้ออกจะหาได้ยาก ด้วยความกล้าหาญอดทนหล่อนได้แบงเบาภาระอัน
 หนักของข้าพเจ้า แต่ว่าหนักเกินกำลังของหล่อน ดังนั้นในเดือนตุลาคม
 ค.ศ. 1923 ร่างอันแบบบางและทรุดโทรมของหล่อนก็ต้องยอมแพ้แก่มีจุรราช
 บ้านที่เคยขึ้นบานและอบอุ่นก็กลายเป็นเงยบเหงาอ้างว้าง

นับจากปี 1895 มา เครื่องพิมพ์ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของประวัติของ
 ข้าพเจ้า พันัยกรรมของเอ็ดมอนด์ไว้ว่า ให้ข้าพเจ้าพยายามแสวงการใช้เครื่อง
 พิมพ์ภาษาไทยนั้นให้ได้ เขาได้เป็นผู้คิดทำขึ้น แต่ยังไม่ได้รับความนิยม ข้าพเจ้า
 นำเครื่องพิมพ์ชนิดนี้ไปตั้งด้านข้างงานทำพจนานุกรมปี 1897 ข้าพเจ้าก็เปิดห้างพิมพ์
 เมียร์ซนที่ตึกใหม่ตรงมณฑลฉุ่ยบูร์พากับถนนเจริญกรุงต่อกัน และเปิดขายมาจน
 กระทั่งบัดนี้ ตลอดเวลา 2-3 ปี ต่อมา ขายเครื่องพิมพ์แบบนี้ได้เป็นพัน ๆ เครื่อง
 และต่อ ๆ มาถึงกับที่ทำการของรัฐบาล ทุกแห่งจะขาดเครื่อง พิมพ์ สมิทพรเมียร์
 ภาษาไทยเสียมิได้ ต่อมาบริษัทสมิทพรเมียร์ได้มอบกรรมสิทธิ์การขายเครื่อง
 พิมพ์ให้แก่บริษัทเรมิงตัน พอในปี 1915 ก็ประกาศห้ามตั้งเครื่องพิมพ์คัดแคร์
 ตายอีกต่อไป นับเป็นคราวเคราะห์ของประเทศสยามไม่น้อย เพราะเครื่อง
 พิมพ์สมิทพรเมียร์เหมาะแก่ภาษาที่มดอพยพยชนะมาก

บริษัทให้เครื่องพิมพ์สมิทพรเมียร์ภาษาไทยอีกแบบหนึ่งแก่ข้าพเจ้า แต่
 ไม่มีใครต้องการ เพราะไม่มีใครรู้จักใช้เครื่องพิมพ์ที่แคร์ถ่ายได้ ทุกคนรำรัง
 แต่จะใช้เครื่องพิมพ์แบบ 4 และ 5 ของเก่า ข้าพเจ้าก็หมดปัญญาไม่ทราบจะ
 ทำอย่างไร ท่านพามาไปลงน้ำได้ แต่จะบังคับให้ตีมันไม่ได้ ใคร ๆ ก็
 พากันจะเอาเครื่องพิมพ์ที่เคยใช้มาแล้ว ข้าพเจ้าเองก็เช่นเดียวกัน แต่
 ปรากฏจากผล ในที่สุดข้าพเจ้าต้องตั้งของใหม่เข้ามาใช้ เพราะความจำเป็น
 บังคับ ข้าพเจ้ายังได้ประดิษฐ์งานอีกชิ้นหนึ่ง คือระหว่งที่ได้ฉาพักกับ
 บ้านนั้น ข้าพเจ้าได้เข้าช่วยบริษัทเรมิงตันคิดสร้างเครื่องพิมพ์ภาษาไทยแบบ

กระเป๋าคู เครื่องชนิดนี้น่าเอ็นดู และให้ความสะดวกมาก จนใครๆ ก็อดลองใช้ไม่ได้ คราวนี้ได้ทราบว่าใช้ไม่ยากเท่าที่คิด ช้อว์ก็เลยเอ่ยค่อยๆ หมดไปที่ตะนอยๆ แล้วข้าพเจ้านำเอาวิธีพิมพ์สัมผัสสมัยใหม่ที่ทั่วโลกใช้มาลองดู วิธีนี้ให้ผลเป็นที่พอใจอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าจึงเปิดโรงเรียนสอนพิมพ์แบบ สัมผัส ทุกวันเครื่องพิมพ์ที่พร้อมแล้วเป็นของพิมพ์สมัยไป ยังมีใช้อยู่บ้างก็ในท้องถิ่นที่ไกลกันดาร และโดยนักพิมพ์มืออาชีพนั้น นักพิมพ์ติดต่อสมัยใหม่จะไม่ยอมแตะต้องเครื่องพิมพ์ที่ล้าสมัยนั้นเลย แต่ในสมัยก่อน ข้าพเจ้าได้ศึกษารับเขาเหลือเกิน ในพิพิธภัณฑ์สถานก็ยังมีอยู่เครื่องหนึ่งตั้งมา เป็นวันแรก ข้าพเจ้าได้ส่งเข้าไปให้ไว้เป็นสมบัติ ภายหลังที่โตไซมาแล้ว เป็นเวลาถึง 35 ปี และสละให้อย่างตั้งใจจริง ๆ

ต่อมาตั้งแต่ 1915 มา ความก้าวหน้าในการใช้เครื่องพิมพ์ภาษาไทยก็ ยังมีมากขึ้น เครื่องแรกบรรจพญัญชนะได้หมด แต่ต้องพิมพ์ติดกับ ทางเขียน ในวิชาเครื่องยন্ত্রกรัดโกจะยอมให้เป็นเช่นนั้นไม่ได้ ข้าพเจ้าจึง ค้นคว้าแก้ไขดัดแปลง จนหาวิธีเปลี่ยนและพิมพ์ได้กต่าง แล้วบริษัทเรมิงตัน ก็สร้างแบบมาให้ข้าพเจ้า เครื่องของแบบเรมิงตันได้รับการเปลี่ยนแปลงดีขึ้น บริษัทพิมพ์ไทยอื่น ๆ ก็เอาอย่างไปใช้ ต่างเต็มใจที่จะให้เกิดประโยชน์จากความพากเพียรพยายามของข้าพเจ้า ขณะนั้นข้าพเจ้าเป็นเจ้าของเครื่องพิมพ์ แบบกระเป๋าคู เครื่องพิมพ์ใหญ่สแตนดาร์ดและเครื่องทำบัญชีเป็นภาษาไทย

ข้าพเจ้าได้ตั้งสำนักงานบริการอย่างทันสมัยในความควบคุมอันเชี่ยวชาญ ของนายช่างกลอเมริกัน มีโรงเรียนสอนพิมพ์ดีด และมีร้านค้าขนพริ้ม มดด้วยเครื่องใช้ในการพิมพ์คนงานถึงห้าสิบคน ข้าพเจ้าได้ขยายสำนักงาน ให้กว้างขวางออกไป ถึงกับมีเครื่องใช้ทุกชนิด ซึ่งส่วนมากได้แนะนำให้ กระทรวงทบวงกรมรู้จักใช้ นับตั้งแต่ข้าพเจ้าได้นำเครื่องพิมพ์ออกตั้งแสดง ในร้านทำฟันแต่ครั้งนั้นตลอดมา การคิดขยายขยายตัวทั้งในการก้าวหน้าและ

ถอยหลังในเรื่องพิมพ์ดีด ก็ได้ เป็นมาดังได้เล่าไว้แล้ว แต่ข้าพเจ้าก็หาได้
 ด้มความเชื่อมั่นในพี่ชายผู้ได้มอบความคิด และเครื่องพิมพ์ของเขาไว้ให้แก่
 ข้าพเจ้าไม่

เรื่องมรดกของพ่อฉันมีมูลค่ากว่าเรื่องของเครื่องพิมพ์ หนังสือคู่มือ
 ของเขาไม่สำเร็จขณะที่เขาตาย เช็ดได้จัดตั้งดำเนินไปพิมพ์เมื่อปี 1900
 ข้าพเจ้าตรวจและเพิ่มเติมขึ้นในปี 1913 และภายหลังได้พิมพ์ออกเป็นครั้งที่สาม

ประธานกรรมการขนาดเล็กของท่านบิดาก็มีเรื่องราวคล้าย ๆ กับเรื่องเครื่อง
 พิมพ์ของพี่เช็ด คือได้ตกมาเป็นงานสำคัญในชีวิตประวัติของข้าพเจ้า ฉะนั้น
 ที่พิมพ์ในปี 1865 นั้น ท่านพิมพ์ของท่านเองที่จังหวัดเพชรบุรี พิมพ์ครั้งที่สอง
 เมื่อปี 1880 ที่โรงพิมพ์ในโรงเรียนสวนอนันต์ พิมพ์ครั้งที่สามปี 1890 โดย
 แกะไขเพิ่มเติมเป็นจำนวน 600 เล่ม ซึ่งไม่ซ้ากักจำหน่ายหมดและขาดตลาดอยู่
 ถึง 5 ปี จนกระทั่งข้าพเจ้าพิมพ์ขึ้นใหม่เป็นครั้งที่สี่เมื่อปี 1903 ในครั้งนี้ได้
 แกะไขคำจำกัดความต่าง ๆ เกือบ 90 เปอร์เซนต์ ทำให้หนังสือใหม่ขึ้นมา
 พิมพ์ครั้งที่สองถึง 2000 เล่ม ภายหลังข้าพเจ้าตั้งประธานกรรมการไปทำบดอกที่ประเทศ
 ญี่ปุ่น ขนาดของหนังสือจึงค่อยเล็กลง แล้วพิมพ์เป็นครั้งที่ห้าใน ค.ศ. 1910
 แผ่นดินไหวในประเทศญี่ปุ่นปี 1915 ทำลายบดอกเหล่านั้นเสียหายหมด ต้อง
 สร้างกันใหม่ในเมืองไทย ฉะนั้นคือ ๆ มาพิมพ์ในปี 1915-1916-1930-
 1932 จนถึงครั้งที่สิบ ซึ่งกำลังอยู่ในโรงพิมพ์ได้มีการปรับปรุงและเพิ่มเติม
 เรื่อย ๆ มา ประธานกรรมการจะยังคงเป็นประโยชน์และจำเป็นแก่นักเรียนที่เรียน
 ภาษาอังกฤษชั้นต้น ๆ ข้าพเจ้าได้ตอบสนองต่อครุฑของบิดาข้าพเจ้าด้วยการ
 การฉะนี้

ภารกิจของข้าพเจ้าที่เกี่ยวกับประธานกรรมการอังกฤษเป็นไทย นำให้ข้าพเจ้า
 รับผิดชอบของประธานกรรมการมิชเชล ไทยเป็นอังกฤษ โดยคิดจะพิมพ์ขึ้นใหม่อีก
 แต่มาตกใจว่าจะต้องตรวจทานแก้ไขใหม่ เพราะภาษาไทยได้มีเปลี่ยนแปลง

มากมายนับตั้งแต่ปฏิรูปการศึกษานานได้พิมพ์ขึ้น ข้าพเจ้าจึงได้เริ่มงานเมื่อเดือน
 เมษายน 1926 ต่อมาไม่ช้าความคิดของข้าพเจ้าก็กว้างขวางออกไปอีก เพราะ
 ได้มีปฏิรูปการศึกษารัฐบาลเกิดขึ้น และข้าพเจ้าได้รับอนุญาตให้นำถ้อยคำมา
 ใช้ได้ตามแต่จะเห็นเหมาะสม ข้าพเจ้าจึงตกลงใจดำเนินตามแบบของมิชเชล
 กับแบบของปฏิรูปการศึกษาร่วมกัน ข้าพเจ้าทำงานเช่นนี้มาอยู่ถึง 10 ปี จึง
 พร้อมทั้งจะพิมพ์ได้

งานด้านศึกษาย่างอันยิ่งมอืกที่ข้าพเจ้าได้ทำไว้ในด้านงานของข้าพเจ้า
 ทางโรงเรียนราชแพทยาลัย ข้าพเจ้าเห็นความจำเป็นที่จะต้องม้ตำหรับตำรา
 ตำราภาษาอังกฤษนั้นไม่ได้รับประโยชน์ เพราะนักเรียนมีความรู้ภาษาอังกฤษ
 อย่างดีก็เพียงคนเดียวเท่านั้นเอง และวิชาภาษาอังกฤษก็ไม่มีวิชาบังคับจนถึง
 ปี 1903 ซึ่งได้มีผู้บรรยาย (อาจารย์) เพิ่มขึ้นเป็น 7 คน คนหนึ่งในจำนวน
 คือ หลวงวิจิตร (ต่อมาเป็นพระยาวิจิตร) เป็นอาจารย์สอนภาษาอังกฤษ หนังสือ
 ด้อยบางออกใหม่ได้กล่าวถึงวิจิตรในการเพิ่มการสอนครั้งนั้นว่า 'ความมุ่ง
 หมายของการสอนภาษาอังกฤษที่เดิรมามีเพียงให้นักเรียนคุ้นกับคำ ที่ต้อง การใช้
 มีน้ำหนักในมาตราซึ่งเป็นภาษาอังกฤษ ฯลฯ เท่านั้น ไม่ใช่จะสอนวิชาภาษา
 ภาษาอังกฤษให้ ฉะนั้นจึงไม่แปลกอะไรที่ข้าพเจ้ามีความรู้สึกว่าจะต้องทำตำราวิชา
 แพทย์เป็นภาษาไทยให้นักเรียน ข้าพเจ้าขอรับรองให้รัฐบาลช่วยลงทุนพิมพ์ตำรา
 แต่เปล่าประโยชน์ เพราะเจ้าหน้าที่ไม่มีใครมีความรู้พอที่จะบอกได้ว่าตำราของ
 ข้าพเจ้าดีหรือไม่ดี เขาสนับสนุนไม่ได้ ดังนั้นภรรยาของข้าพเจ้าจึงได้ลงมือ
 ใช้เครื่องพิมพ์ดีดสำเนา (พิมพ์มีโอกรัฟ) พิมพ์คำบรรยายของข้าพเจ้า ด้วย
 วิธีนี้ข้าพเจ้าได้สร้างตำราชุดหลายเล่มด้วยทุนข้าพเจ้าเอง คือ Human Anatomy
 with Plates and Diagrams Vols. I, II, & III, Materia Medica and Therapeutica;
 Elementary Physiology with 43 illustrations, Advance Physiology, A Treatise
 on Asiatic Plague, its spread and Prophylaxis; Elementary Treatise on Disease
 of the Nervous Systems. ตำราเหล่านี้ เป็น ก้าวแรก การงาน ของ ข้าพเจ้า มาก

มาตรฐานค่อยๆสูงขึ้น และลูกศิษย์ที่เข้าใหม่ก็ค่อยดีขึ้น โรงเรียนราชแพทยาลัย คงจะไม่เกิดขึ้นในค.ศ.1892 ถ้าหากจะวางเกณฑ์กับผู้เข้าเรียนให้มีความรู้ภาษาอังกฤษสูง หรือแม้มีความรู้เพียงมัธยม 8 การวางรากฐานจนสำเร็จเป็นรูปโรงเรียนราชแพทยาลัยจนได้ใช้ความพากเพียรถึง 35 ปี ข้าพเจ้าพากพมใจในงานอันยากลำบากทุกชั้น เพราะได้ลงทุนด้วยหยาดเหงื่อข้าพเจ้าแท้ๆ ข้าพเจ้าได้สอนลูกศิษย์ออกไปเป็นรุ่นๆ หรือจะเรียกว่าลูกชายของข้าพเจ้าก็ได้ ข้าพเจ้ารักและให้ความรักที่ดึกดำบรรพ์ที่ข้าพเจ้าจะให้ได้ ถ้าจะถือเอาตามหลักสูตรของอังกฤษหรืออเมริกันแล้ว นักเรียนของข้าพเจ้าในปีต้นๆ มีความรู้ น้อยมาก ทั้งนี้ด้วยความจำเป็นโดยแท้ แต่ถึงกระนั้นเขาก็ยังได้หลักวิชาพอ จะทำการรักษาโรคที่ไม่หนักหนาได้ นอกจากนี้เขายังได้รับการอบรมทางจรรยา แพทย์ อันเป็นข้อพมใจของข้าพเจ้า และยังเป็นที่ขบขันใจมากในเมื่อรื้อคเฟดเดอร์มุนด์หนีเข้ามารับโรงพยาบาลนั้นเขาอยู่ในความอุปถัมภ์ และได้ใช้ระเบียบและวิธีการที่ข้าพเจ้าได้วางไว้ด้วยความเห็น้อยยากต่อไป งานเริ่มแรกของข้าพเจ้าใครๆ ก็ไม่เห็นคุณค่า แต่เขาจะเห็นได้อย่างไร คนเราจะรู้คุณค่าของการทำงานใด ๆ ได้ก็ต่อเมื่อตนเองได้หยิบจับงานนั้นตลอดไป ได้เจอกับอุปสรรค ความผิดหวัง ความไม่แยแส นำพาของใคร ๆ อื่น ตลอดจนกระทั่งความเห็น้อยยากแทบสายตัวขาด ข้าพเจ้าได้ตั้งมรดกตั้งเท่ากันตลอดเวลา 35 ปี ตั้งแต่วัดมเต่าไม่ทราบว่ามีกี่ครั้งต่อกี่ครั้ง พอรื้อคเฟดเดอร์มุนด์หนีจึงมีอจับงานคนใช้ก็พากันแห่เข้าไปรับการรักษาคือ หมอจะเอาอะไรหรือจะทำอย่างไรได้ทั้งนั้น ส่วนสมัยข้าพเจ้าคนไข้พากันใช้ยาไทยหมด นักเรียนแพทย์ก็ต้องจ้างให้มาเรียน ตั้งตอบแทนที่ข้าพเจ้าได้รับก็คือ ได้เป็นผู้เริ่มงานให้คนอื่นเขาต่อ ข้าพเจ้าพอใจแล้ว

เท่าที่เล่ามาแล้ว งานสำคัญในชีวิตของข้าพเจ้ามีสามอย่าง คือ งานโรงเรียนราชแพทยาลัย งานเครื่องพิมพ์ดีดและงานหนังสือ งานชั้นที่ควร

จะได้นำมาก่อตัวต่อไปด้วย ข้าพเจ้าเกิดจากเลือดเนื้อเชื้อไขของมิชชันนารี ผู้เผยแพร่ศาสนา ชีวิตของข้าพเจ้าแต่เด็กก็ผูกพันกับบิดามารดาและงานของท่านจนฝังตัวเข้าไปในจิตจิตใจความจนอายุ 18 ปี จึงได้จำไปเรียนต่อที่อเมริกา เมื่อกลับมาได้อยู่ร่วมกับบิดามารดาอีก 5 ปี ศรีราชาอินแก่กล้าทางศาสนา และความมุ่งหมายของท่านทั้งสองได้ปลูกฝังเป็นชีวิตจิตใจของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเจริญเติบโตอยู่ในความแวดล้อมของมิชชันนารี ข้าพเจ้ามีรกรากเป็นมิชชันนารี มีสังคมอันใกล้ชิดสนิทสนมกับหมู่มิชชันนารี นับแต่เป็นทารกจนเป็นผู้ใหญ่ บ้านที่อยู่ในบริเวณโรงพยาบาลใกล้กับโรงเรียนกวดสตรีวังหลัง เปิดโอกาสให้ข้าพเจ้าได้เห็นศาสนกิจที่นั่น ข้าพเจ้ารู้จักมิสโคดด้วงแต่แรกที่เข้ามาประเทศสยาม ความจริงแก่ได้สอนอยู่ที่โรงเรียนสวนอนันต์สอง ตามอาทิศยก่อนที่ได้เดินทางไปเริ่มงานตามหน้าที่ที่เชียงใหม่ หม่อมให้โอกาสแก่ ภรรยาและ ข้าพเจ้าได้ช่วย เหลือศาสนกิจ ของโรงเรียน หลายครึ่งหลายหน เรารักกันอย่างสนิทสนม ภาระที่หนักอกหนักใจคือการที่จะต้องช่วยขยายสถานที่เรียน ให้พอกับจำนวนนักเรียนที่มาสมัครเพิ่มขึ้น ข้าพเจ้าได้เห็นการณั้ภายนอกว่า พระนครจะต้องขยายตัวออก การที่โรงเรียนกวดสตรีวังหลังได้ขยายตัวมาเป็นโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัยในปัจจุบันนี้ ข้าพเจ้าพากันใจมาก ข้าพเจ้าได้ซื้อที่ดินถมถนนเตรียมไว้ให้ พอภรรยาของข้าพเจ้าถึงแก่กรรม ข้าพเจ้าก็ยกที่ดินทางคว้นออกของโรงเรียนเดียนให้แก่องค์การณั้ศาสนาเพรสไบทีเรียนอเมริกาเป็นจำนวน 16 ไร่ ให้เป็นอนุสรณ์ของภรรยา ผู้มีความสนใจอย่างลึกซึ้งในกิจการของกวดสตรีวังหลัง

ข้าพเจ้าซื้อที่ดินเล็ก ๆ แปลงหนึ่งได้ที่สวนว่าง ข้าพเจ้ากับภรรยาได้เป็นผู้สนับสนุนในการเงินให้ตั้งโรงเรียนสตรีที่นั่น หม่อมโคดเป็นผู้ควบคุมตั้งเดือนกุมภาพันธ์ 1922 ข้าพเจ้าก็ยกโรงเรียนเป็นกรรมสิทธิ์ให้แก่อเมริกันเพรสไบทีเรียนเพื่อความมั่นคงสืบไปในอนาคต และขอร้องให้เขาให้ชื่อว่า

โรงเรียนเยนเฮล์เมมโมเรียล เพื่อเป็นอนุสรณ์ของมารดาที่เคารพของข้าพเจ้า
ผู้ได้ปลื้มใจ พัดกำลังในชีวิตของท่าน เพื่องานศึกษาของหญิงในจังหวัด
เพชรบุรี

สำหรับอนุสรณ์ของท่านบิดา ข้าพเจ้าได้ซ่อมแซมโบสถ์ที่ท่านเป็นผู้
สร้างไว้ที่จังหวัดเพชรบุรีให้ดีขึ้น งานนี้ทำเมื่อเดือนสิงหาคม 1936 นับ
เป็นเวลาถึง 64 ปี หลังจากที่ได้อักร้างมา

ค.ศ. 1902 ข้าพเจ้าได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ปกครองของคริสตจักรที่ 2
ในกรุงเทพฯ ซึ่งขณะนั้นตั้งอยู่ที่โรงเรียนกวดสตรีวังหลัง เมื่อต้งคริสตจักรที่ 5
ขึ้นที่โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย ข้าพเจ้าก็ยังคงดำรงตำแหน่ง

งานที่ได้รับความคิดความพยายามและเวลาของข้าพเจ้ามาก ก็คืองาน
ประชุมคริสตเคียน (Conference of Christian Workers) ซึ่งข้าพเจ้าได้เป็นประ-
ธานจนถึงปี 1914 ข้าพเจ้าสนใจในกิจการขององค์การนี้เป็นอย่างยิ่ง

งานทางด้านสังคมกรุงเทพฯ ๑ คริสตเคียน ซึ่งดำเนินอยู่หลายปีเพื่อ
เยาวชน ข้าพเจ้าก็มีส่วนช่วยเช่นเดียวกัน จนกระทั่งยุบเลิกไป ต่อมาได้
มีสมาคมบุญอิตซันในความปกครองของอเมริกันเพรสไบทีเรียน ข้าพเจ้าก็ได้
เป็นนายกอยู่จนกระทั่งงานนี้เปลี่ยนไปเป็นงานของสมาคม ไอ. เอ็ม. ซี. เอ.

ข้าพเจ้าได้ทำงานในด้านอักษรศาสตร์อีก คือ แปลพระคำภีร์เมททิอุมท
แรกเป็นภาษาไทยที่ทันสมัยแล้วพิมพ์ขึ้น เขียนและพิมพ์พระวิจารณ์การศึกษาสำหรับ
ชั้น 3 เคียน

ข้าพเจ้าได้เพิ่มความสนิทสนมกับคณะอเมริกันเพรสไบทีเรียนมากขึ้นโดย
ไม่ได้นึกถึง ข้าพเจ้าได้แต่งงานกับ เบอริธา บลาวท์ มิชชันนารีผู้เป็นอาจารย์
ใหญ่ของโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัยในปี 1925 เมื่อแต่งงานแล้ว หล่อนจำต้อง
ขาดจากความเกี่ยวข้องกับมิชชัน เพราะตัวข้าพเจ้ามิได้เป็นมิชชันนารี แต่
ไม่ช้าไม่นานนักสถาพรศาสนาดำหรับต่างประเทศที่นิวยอร์กกับมิชชัน ในสยามก็

ขอร้องให้เราทั้งสองเข้าเป็นมิชชันนารีในสยาม การได้ร่วมเป็นสมาชิกของเรา
 ครั้นแหละที่สมเด็จพระเจ้าให้มีความสัมพันธ์กับศาสนายิ่งขึ้น ดังที่ประภูลด
 ต้องทำงานอีกหลายครั้ง

ปี 1928 ข้าพเจ้าได้เป็นกรรมการคนหนึ่ง ที่จะต้องเตรียมงานฉลอง
 ครบรอบร้อยปีที่คณะโปรเตสแตนท์ได้เข้ามาตั้งสถานอยู่ในประเทศสยาม เริ่ม
 แรกตกลงกันว่าจะทำเจียม ๆ แต่เมื่อข้าพเจ้าได้มีโอกาสไปเฝ้าสมเด็จพระยา
 ดำรง ฯ และได้ทูลว่าพวกคริสเตียนจะมั่งงานฉลองครบรอบร้อยปีและจะทำเจียม ๆ
 พระองค์ท่านทรงท้วงว่าเป็นงานใหญ่โตเกินที่จะทำเจียม ๆ ทั้งทรงแนะนำให้กราบ
 บังคมทูลขอพระราชทานโอกาสใช้ฉนวนสำราญรมย์เพื่องานนี้ เราได้ปฏิบัติตาม
 และได้รับพระบรมราชานุญาตมั่งงานถึง 3 วัน และประชาชนก็พากันไหลหลั่งเข้า
 ไปร่วม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 เสด็จพระราชดำเนินเบ็ดเตล็ดงาน
 และพระราชทานพระราชดำริด์ กระจกรวงฉิ่ง ได้ช่วยเหลือให้ยืมใช้สิ่งต่าง ๆ
 บรรดาขุนนางและข้าราชการและคนไทยหลายท่านได้ร่วมมือช่วยในงานนี้ จนเป็น
 ผลสำเร็จ งานฉลองครบรอบร้อยปีของคณะโปรเตสแตนท์ครั้งนี้เห็นว่าเราทั้งสอง
 ได้มีส่วนร่วมด้วย คือได้แต่งและพิมพ์หนังสือเล่มหนึ่งซึ่งเป็นพงษาวดารของ
 พวกคริสเตียนที่ได้กระทำครบรอบร้อยปีในสยาม

ข้าพเจ้าได้รับบำเหน็จรางวัลมากหลาย พระบาทสมเด็จพระจุลจอม
 เกล้า ฯ ทรงโปรดพระราชทานตราจตุราภรณ์ช้างเผือก พระบาทสมเด็จพระ
 มงกุฎเกล้า ฯ พระราชทานดุษฎีภรณ์มงกุฎสยาม พร้อมทั้งบรรดาศักดิ์ให้เป็น
 อำมาตย์เอก พระอาภิวชิยากรม นอกจากนั้นข้าพเจ้ายังได้รับพระราชทานเหรียญ
 จักรพรรดิมาตา และได้เป็นศาสตราจารย์กิตติมศักดิ์ของคณะแพทยศาสตร์แห่ง
 มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์อีกด้วย

เกียรติอันเยี่ยมยอดที่ได้รับในชีวิตของข้าพเจ้านั้น คือเมื่อข้าพเจ้ามีอายุ
 ย่างเข้า 70 ปี บรรดาศิษย์ได้ร่วมกันจัดให้มีการฉลอง และมั่งงานเลี้ยงหน้าชา

ให้ข้าพเจ้าที่สโมสรมแพทย์ ขณะที่ข้าพเจ้านั่งอยู่ในเก้าอี้พิชตามกลางถาวรเวียน
 เทียนของเขาเหล่านั้น ข้าพเจ้าเห็นตลกศิษย์บางคนผมขาวอย่างข้าพเจ้า โดย
 มากเป็นผู้ทรมตาแห่งหน้าที่สำคัญในการงาน บางกั้มียศถาบรรดาศักดิ์สูง ทงน
 ทำให้ดวงใจของข้าพเจ้าเต็มตนไปด้วยความปลมมีคิและอิมเอิบในโศคชะตา บิคิ
 ในเกียรติที่ข้าพเจ้าได้เป็นผู้เชิดชวรัศมีของเขาให้ดอยเด่น รัศมีซึ่งเขาได้พยายาม
 สร้างแต่เมื่อครั้งเดาเรียน อิมเอิบในโศคควาสนาที่มีเกียรติยศอันสูง ในการที่
 ข้าพเจ้าสามารถช่วยและอบรมคนทง 99 ซึ่งกำลังห้อมล้อม และผู้ที่ได้แสดง
 ความรักและความขอบคุณที่เขามต่ข้าพเจ้า และอีก 121 คนที่มาไม่ได้ก็ยง
 มีน้ำใจร่วมกนกับคณะที่มานให้ของขวัญอันมีค่าไว้เป็นที่ระลึกถึงศิษย์ และได้
 ทำรูปปั้นของข้าพเจ้าแขวนไว้ในโรงพยาบาลศิริราช

เท่าที่เล่ามาแล้วเป็นเรื่องราว ในชีวิตของ หมอแมคฟาร์แลนด์และ
 ครอบครัวแต่ต้นมาจนกระทั่งถึงอายุย่างเข้าปีที่ 70 เป็นการสมควรที่จะเพิ่ม
 เต็มเหตุการณ์ในระยะห้าบท้ายไว้ด้วย

เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 1936 ที่บ้านโฮลรัฐ มังงานอุทยานสโมสร
 ฉลองวันเกิดของคณพระ บรรดาศิษย์ในสำนักโรงเรียนราชแพทยาลัยครั้ง
 กระโน้น ได้ช่วยกันตกแต่งสถานที่และประดับชงทิว ตั้งกระโจมกลาง
 สนามด้านหน้าสำหรับแขกผู้ใหญ่ นอกนั้นจัดเก้าอี้ไว้เรียงรายทั่วไป การ
 เลียงจัดในสนามด้านใน ในงานนี้สมาคมโรตารีได้ให้เหรียญที่ระลึกแด่คณ
 พระผู้ดำรงตำแหน่งนายกกรรมการของสมาคมประจำปีนั้น คณะอเมริกัน
 เพรสไบทีเรียน และสมาคมคริสจักรต่างให้ของขวัญเป็นที่ระลึกในโอกาส
 นี้ ผู้แทนองค์การต่างๆ ที่ได้มาชุมนุมในงานต่างกล่าวสุนทรพจน์เป็นที่จับ

ใจ ซึ่งคุณพระได้ตอบอย่างซาบซึ้งและเต็มตื้นในมิตรภาพและความรัก
เจ้าของงานคุณเต็มไปด้วยความเบิกบานสำราญใจ ที่ได้มีอายุยืนยาวถึง 70
ด้วยความกะปริกะเปร่า

เวลา 5 ปี ท้ายแห่งอายุขัยของคุณพระช่วยให้ปทานุกรมไทยเป็น
อังกฤษสำเร็จลง และพิมพ์ออกได้ก่อนหน้าสงครามโลกกลุ่กลามมาถึง
เมืองไทย คุณพระยินดีเป็นล้นพ้น ที่ได้ทำงานชิ้นนี้สำเร็จ เพราะรู้สึก
ว่าได้ให้งานชิ้นดีที่สุดของท่านแก่ประเทศที่รัก ตลอดจนชาวไทยผู้เป็น
มิตรอันดีของท่าน ณะกาลบัดนั้นสงครามโลกก็พอดีอย่างเข้ามา

คุณพระกับภรรยาถูกกักกันตัวอยู่ภายในบ้านนั่นเองต้องอยู่กันลำพัง
ผู้ ๆ เมีย ๆ จนกระทั่งปลายเดือนเมษายน 1942 คุณพระต้องไปนอน
ป่วยอยู่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ และถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม
๒๕๕๓ ในวันรุ่งขึ้นได้จัดการบรรจุศพที่สุสานโปรเตสแตนต์ ณะที่บรรจุศพซึ่ง
คุณพระได้สร้างไว้

ในการสมัญที่บ้านเมืองปกติ จึงได้กระทำการฌาปนกิจ แล้วจะได้
นำอัฐิไปบรรจุไว้ณะสุสานนั้นตามเดิม

พิมพ์ที่โรงพิมพ์สุวรรณภูมิ

ตามขอต พระนคร
นายวาสนา ชานนท์ ผู้พิมพ์โฆษณา

๒๔๕๓

พิมพ์ที่โรงพิมพ์เสวรวานิช

สามยอด พระนคร
นายวาสนา ชานนท์ ผู้พิมพ์โฆษณา

๒๔๕๓